

Rikoksen ja rangaistuksen maantiede Venäjällä

D o m i n i q u e M o r a n
J u d i t h P a l l o t
& L a u r a P i a c e n t i n i

Venäjän oikeusministeri Aleksandr Kononov ilmoitti Norjan televisiolle vuonna 2010 antamassaan haastattelussa, että Venäjän federaation oli korkea aika päästä eroon ”Stalinin ajan kauheasta perinnöstä” (*Dagsnytt*, 29.1.2010).¹ Hän viittasi vankilajärjestelmään ja erityisesti ympäri Venäjää olevien ja joillakin paikoin koko maisemaa hallitsevien rangaistussiirtoloiden infrastruktuuriin. ”Tärkein tehtävä on”, hän selitti yhdessä monista vuonna 2010 antamistaan haastatteluista, ”muuttaa olemassa oleva rangaistusjärjestelmä täysin. Vankileirien saaristo kaikkine siihen kuuluvine perinteineen ja kollektivismin ja työn periaatteineen on poistettava” (Rossijskije Tjurmy 2010). Kun Neuvostoliiton hajoamisen 20-vuotispäivä lähestyy, on rohkaisevaa, että Venäjän rangaistusjärjestelmästä vastuussa olevat henkilöt ovat valmiita myöntämään, että perinpohjainen uudistus on jo myöhässä. ”Konseptissa”, joka alkoi lausuntokierroksen 2009 ja josta 14.11.2010 tuli hallituksen asetus¹, ehdotetaan pitkälle meneviä muutoksia. Olemassa olevat rangaistussiirtolat (aiemmin pakkotyösiirtolat) halutaan korvata uusien rangaistuslaitosten verkostolla, joka ainakin päällisin puolin muistuttaa lännessä

perustettujen vankiloiden turvallisuusasteikkoa supermaksimiturvallisuudesta minimiturvallisuuteen. Uudistuksella pyritään vähentämään vankien määrää, ja vankeusrangaistusten osalta mahdollistamaan kansainvälisten vankien inhimillistä kohtelua koskevien standardien täyttäminen Venäjän federaatiossa.

Mutta uuden konseptin takana on tietysti välittömämpiä ja proosallisempia päämääriä, muun muassa tarve vähentää kustannuksia. Lisäksi uudistuksella halutaan puuttua jengikulttuuriin, joka tällä hetkellä piinaa venäläisiä rangaistussiirtoloita ja jolla on juurensa Stalinin ajan Gulagien ”laillisissa varkaissa” (*vory v zakone*) (Varese 2001; Oleinik 2003; Antonjan and Kolyšnitsyna 2009; Kramer 2010). Keinoiksi esitetään seuraavia: sellit kaikille vakavien rikosten tekijöille, erilaisten rikollisten erottaminen eri rangaistuslaitoksiin, sähköisen valvonnan maksimointi ja vankirekistereiden tietokoneistaminen. Lisäksi konsepti esittää, että vaihtoehtoja vankeudelle olisi laajennettava sellaisille rikoksenteikijöille, joita ei tuomita vankeusrangaistuksiin sekä ehdollisen rangaistuksen kehittämistä. Konseptissa korostetaan myös vankien kuntouttamista ja rangaistuslaitosten maantieteellistä uudelleen järjestelyä ”vankiloiden jakautumisen optimoimiseksi ympäri koko maan”. (*Kontseptsija* 2009, 8.)

Juuri suunnitelman viimeinen kohta – Venäjän rangaistusjärjestelmän maantieteellinen uudelleen järjestäminen – on artikkelimme aiheena. Venäjän rangaistusviranomaiset ovat jo pitkään ymmärtäneet, että Neuvostoliitolta perityllä rangaistuslaitosten maantieteellisellä jakaumalla, jonka mukaisesti tuomittu vanki voidaan lähettää

¹ Artikkelin julkaistu aikaisemmin: *Eurasian Geography and Economics* 2011:1, 79–104.

kaus kotipaikastaan kärsimään tuomioitaan, on monia negatiivisia vaikutuksia. Näitä ovat rangaistuslaitoksen suorat kulut, jotka syntyvät vankien pitkistä kuljetusmatkoista ja syrjäisillä paikoilla olevien siirtoloiden varustamisesta kuten myös vaikeudet rekrytoida ja pitää palveluksessa henkilökuntaa. Lisäksi tämä käytäntö aiheuttaa negatiivisia psyykkisiä, sosiaalisia ja taloudelliset seurauksia äärimmäisen eristyneissä oloissa eläville vangeille, esimerkiksi perhesiteet katkeavat pitkien välimatkojen takia (Pallot, 2007). Viimeksi mainittujen ongelmien on arveltu nostavan rikosten määrää ja niiden uusimista nyky-Venäjällä.

Vaikka Venäjän federaation rikosseuraamuslaitos FSIN (*Federalnaja Služba Ispolnenija Nakazanii*) on viitannut näihin rangaistusmaantieteen (geography of punishment) seurauksiin, se ei – sen toimintaa verhonneen salaperäisyyden vuoksi – ole avoimesti tarjonnut rangaistuslaitosten sijaintia koskevaa tietoa. Olemme pyrkineet korjaamaan ko. laiminlyönnin ja laatineet sarjan karttoja Venäjän rangaistusmaantieteestä². Käytämme joitakin näistä kartoista artikkelissamme, kun käsittelemme Venäjän rangaistusmaantieteen syntyä ja kuvaamme nykyistä maantieteellistä rakennetta. Analysoimalla nyky-Venäjän vankilalaitoksen alueellisia malleja ja rikoksen ja rangaistuksen jakauman välistä suhdetta osoitamme, että tuomittujen rikoksentekijöiden vangitsemisessa on olemassa ”luovuttaja-” ja ”vastaanottaja-alueiden” malli. Lisäksi pohdimme mitä merkitystä tällä maantieteellisellä/tilallisella epäsuhdalla/epätasapainolla, joka vallitsee rikoksen ja rangaistuksen paikkojen välillä, on nykyisen uudistuksen tavoitteille.

Lähteet ja metodologiset ongelmat

Venäjän federaation rikosseuraamuslaitos julkaisee yleistä tietoa vankilalaitoksesta, muun muassa vankien kokonaismäärästä kategorioitain. Tietoja ei ole kuitenkaan eritelty alueittain. Siksi olemme etsineet tietoa muista lähteistä laatiessamme tässä artikkelissa esitettyjä karttoja, muun muassa vankien tukiryhmien, ih-

misoikeusjärjestöjen ja toimittajien keräämistä tiedoista sekä muista epävirallisista ja virallisista Internet-lähteistä. Lähteet ja metodologiat ovat erilaisia neuvostokaudella ja Neuvostoliiton jälkeisellä kaudella.

Neuvostokauden ajanjaksosta 1923–1960 on olemassa runsaasti tietoa sisältävä lähde. Memorial-ihmisöikeusjärjestö on koonnut ja julkaissut sen 1998 nimellä *Spravotšnik sistemy ispravitelno-trudovyh lagerei v SSSR* (Neuvostoliiton ojennustyöleirijärjestelmän hakemisto). *Spravotšnik* sisältää nimiä, paikkoja ja vuosia ja muita taloudellisia ja demografisia tietoja kaikista vankileireistä, joita leiriasioiden keskusvirasto gulag (*Glavnoje upravlenije lagerei*) hallinnoi. Käytimme myös tätä lähdetä kartoittamaan työleirien vaihtuvia paikkoja stalinismin kaudella ja sen jälkeen aina vuoteen 1960 asti. Vaikeuksiakin tuli vastaan. Esimerkiksi paikannimien muutokset vaikeuttivat joidenkin leirien paikallistamista, ja meidän oli käytettävä joissakin tapauksissa alinta hallinnollista jakoa, hallintopiiriä, paikantimena. Leirien sijainnit muodostavat perustan karttasarjalle, joka esittää leirien maantieteellistä jakaumaa kahden vuoden välein vuosina 1923–1960 (Series 1; <http://www.gulagmaps.org>).

Haluamme korostaa, että leirien karttasijainnit ovat leirien hallinnollisia keskuksia eivätkä yksittäisiä siirtoloita tai osastoja (*otdelenija*), puhumattakaan väliaikaisista ja syrjäisistä vankiloina toimivista parakeista (*lagpunkty*). Stalinin kaudella leirit muodostuivat erillisiä maantieteellisiä alueita kattavista siirtolaverkostosta, jotka saattoivat ulottua alemman tason siviilihallinnollisten rajojen yli. Olemme merkinneet karttoihin yksittäiset osastot tai siirtolat, jotka muodostivat erilaisia leirihallintoja vuodelta 1953 Permin, Sverdlovskin ja Magadanin alueella (ks. series 3; <http://www.gulagmaps.org>). Osastoja oli niin tiheässä, ettei ole tarkoituksenmukaista toistaa niitä tässä. Toiseksi, vankien määristä ei ole olemassa täysiä aikasarjoja joka leiristä. Siksi arvioimme jokaiselle leirille yhden vuoden keskimääräisen vankimäärän rajatulle, 5–7 vuoden jaksolle vuosien 1929 ja 1960 välillä ja teimme

niiden pohjalta karttoja osoittamaan vankimäärää alueittain (series 2; <http://www.gulagmaps.org>). Kolmanneksi, kyseessä olevan ajanjakson kuluessa on hallinnollisissa rajoissa tapahtunut muutoksia.

Helpottaaksemme vertailua tämän päivän rangaistuslaitosten jakauman kanssa olemme käyttäneet Venäjän federaation nykyistä hallinnollista jakoa puitteena neuvostoajan kartoille. Spravotšnikin tiedot loppuvat 1960, emmekä ole onnistuneet saamaan alueellisen tason tilastotietoja siitä eteenpäin.

Neuvostoliiton jälkeiseltä kaudelta ei ole olemassa mitään Memorialin hakemistoon verrattavaa tietolähdettä. Federaatiotason vankimäärät julkaistaan vuosittain, mutta vankien jakaumasta alueiden ja rangaistuslaitosten välillä ei ole saatavilla julkista tietoa. SFIN ei myöskään vastannut pyyntöihimme alueittain eritellystä tiedosta. Joillakin rangaistusviranomaisilla on omat nettisivunsa, jotka saattavat sisältää yksityiskohtaista tietoa laitosten sijainnista, kapasiteetista sekä joskus myös vankimääristä. Näiden nettisivujen avulla voidaan paikantaa yksittäisiä rangaistuslaitoksia, mutta tiedot eivät ole kattavia. Siksi on välttämätöntä turvautua epävirallisiin lähteisiin vuoden 1991 jälkeisen rangaistusjärjestelmän kartoittamisessa. Onneksi on paljon lähteitä erityyppisten laitosten osoitteista, joita voi käyttää tiedon ristikkäistarkistuksiin. Kattavimmat ovat Arestant (<http://www.arestant.msk.ru/rukoorcenter1.shtml>) – 1990-luvulla toiminut kansalaistukiverkosto – ja venäläinen Index-lehti, joka julkaisi vuonna 2005 ”nettiliitteen”, jossa listattiin kaikki Venäjän rangaistuslaitokset (Spravotšnik 2005).

Näitä lähteitä on yhdistelty käyttämällä vangeilta ja heidän sukulaisiltaan saatuja tietoja. Tiedot osoitteista ja laitosten kategorioista ovat osoittautuneet tarkoiksi, mutta tiedonkeruun vuotta ei tiedetä tarkkaan. Tämä on ongelma nykyisin ja seurausta uudelleenjärjestelystä, kun joitakin siirtoloita suljetaan ja vankeja siirretään eri kategorioiden siirtoloiden välillä, mitä emme ole kyenneet kartoittamaan. Joka tapauksessa tiedot olivat tarpeeksi luotettavia käyttääk-

semme näitä epävirallisia lähteitä kansallisen tason karttojen laatimiseen rangaistuslaitoksista 2000-luvun alkupuolella (sarjat 4 ja 5; <http://www.gulagmaps.org>).

Olemme arvioineet alueittaisen vankimäärän käyttämällä erityyppisten rangaistuslaitosten keskimääräistä kapasiteettia kerrottuna rangaistuslaitosten määrällä eri alueilla (oblast). Näin voimme saada vain likimääräisen arvion vankien määrästä kullakin alueella, mikä johtuu eri laitosten kapasiteettien suurista eroista³ sekä siitä, että vankien todellinen lukumäärä laitoksessa vastaa harvoin kapasiteettia. Se, että vankeja on yli laitoksen kapasiteetin, on Venäjän rangaistusjärjestelmän ongelma, jota on käsitelty paljon myös lehdistössä. Myös vajaakäytössä olevia siirtoloita on – etenkin kaikkein syrjäisimmillä alueilla. Vankien maantieteellistä jakaumaa osoittavat kartat (series 6; <http://www.gulagmaps.org>) eivät anna tarkkaa absoluuttista tietoa vankien jakaumasta, mutta uskomme niiden edustavan vankien määrän suhteellista tiheyttä eri alueilla.

Artikkelin karttojen rikostiedot vuodelta 2009 on saatu Venäjän federaation tilastolaitokselta (Federalnaja Služba Gosudarstvennoi Statistiki 2009). Tiedot sisältävät rekisteröityjen rikosten määrän Venäjän hallinnollisilla alueilla. Tietojen lähteenä on ollut sisäasiainministeriö ja Venäjän federaation korkeimman oikeuden lakiosasto. Näissä tiedoissa ”rekisteröity rikos” on määritelty Venäjän rikoslain mukaisesti virallisesti rekisteröidyiksi ”teoiksi, jotka ovat vaaraksi yhteiskunnalle”. Vaikka jättäisimme huomiotta monimutkaisen kysymyksen, miten rikollisuus määritellään, ja suuren määrän tekijöitä, jotka määrittelevät sen, ovatko rikokset ilmoitettuja, rekisteröityjä ja onko niistä nostettu syyte, virallisten rikostilastojen pohjalta ei voi läheskään täydellisesti mitata yhteiskunnan rikollisuuden astetta.⁴ Muiden mittareiden puuttuessa ne ovat kuitenkin paras saatavilla oleva lähde tutkia rikoksen ja rangaistuksen maantieteen (geography of crime and punishment?) välistä suhdetta nyky-Venäjällä.

Gulagin perintö

Rangaistusjärjestelmän maantiede edustaa aina ja kaikkialla yhdistelmää vankiloiden sijoittamisen menneestä ja nykyisestä logiikasta. Vankiloiden sijoittamiseen ovat vaikuttaneet vallitsevat kulttuurinormit ja perinteet, taloudelliset olot, poliittiset etuoikeudet sekä vankeuden tarkoitusta koskevat käsitykset. (Tonry 2001; Moran et al. 2009; Lynch 2010). Kuten Melossi (2001, 407) on todennut, ”rankaiseminen on juurtunut syvälle sitä tuottavan ympäristön kansalliseen/kulttuuriseen erityisyyteen”. Viimeaikainen akateeminen keskustelu vankiloiden sijoittamisesta tuntuu keskittyvän vankiloiden ja niiden ympärillä olevien yhteisöjen väliseen suhteeseen riippumatta siitä, ovatko nämä yhteisöt niitä, joista vangit tulevat. Suurin osa kirjallisuutta tutkii isäntäyhteisöjen NIMBY-asenteita.⁵ Uudemmat tutkimukset seuraavat ”vankilabuumin” – äskettäisen rangaistusjärjestelmän nopean laajenemisen – vaikutusta sekä sitä seuraavaa asenteiden monipuolistumista. Mielenkiinto van-

kiloita koskevassa kirjallisuudessa on siirtynyt kohti analysoimista, etenkin mitä tulee pieniin maaseutukaupunkeihin Yhdysvalloissa (esim. Herbert 2010), sillä vankiloiden rakentamisen on nähty toimivan stimulanttina taloudelliselle kehitykselle (Cherry ja Kuncze 2001; Che, 2005; Gilmore, 2007; Eason, 2010). Tosin tämäkin vaikutussuhde on kiistanalainen (Bonds 2006).

Historiallisesti vankilan sijoittamisen perustelut saattavat muuttua. Isossa-Britanniassa siirryttiin 1900-luvulla näyttävien vankiloiden rakentamisesta suurkaupunkikeskuksiin niiden piilottamiseen kaupunkien ulkopuolelle, jossa maan vuokra oli halvempi ja vastustus hajanaisempaa. Mutta vankila-alueet – etenkin maissa, joissa on kasvava vankimäärä – eivät näytä juuri muuttuvan. Tämä on tilanne myös Venäjällä, jossa rangaistuslaitosten sijainti on muuttunut hyvin vähän neuvostokauden lopun jälkeen.

Rangaistusmaantiede, jonka Venäjän valtio peri edeltäjältään vuonna 1991, muodostui puolen vuosisadan aikana. Kartoittamalla Gulagia kahden vuoden välein olemme onnistuneet

näyttämään, kuinka Gulag ensin laajeni ja sitten supistui Stalinin kaudella ja heti sen jälkeen. Toivomme näin voivamme korjata käsitystä, jonka Gulagin ”yhdistelmäkartat” ovat luoneet esittämällä kaikki Stalinin ajan leirit yksittäisellä peruskartalla⁶ todisteena siitä, että työleirit kattoivat Neuvostoliiton kokonaisuudessaan koko Stalinin ajan. Todellisuudessa Gulagien maantiede oli monimuotoinen ja muuttuva. Se seurasi luonnonrikkauksien rajojen laajenemista ja viisivuotissuunnitelmien rakennusprioriteetteja. Kun uusia leirejä muodostettiin, toisia suljettiin, ja alueet kehittyivät intensiivisemmin eri aikoina riippuen ajan taloudellisista prioriteeteista.

Tässä artikkelissa ja Internetissä esitetyt kartat kuvaavat tätä muuttuvaa maantiedettä. Kuvio 1 esittää työleirien laajimman levinneisyyden Neuvostoliitossa Stalinin kuollessa 1953 ja kuvio 2 niiden vähenemisen Stalinin jälkeen. Viimeksi mainittu kartta heijastaa Nikita Hruštšovin aikana tehtyjä päätöksiä siitä, mitkä rangaistuslaitokset säilytettäisiin palvelemaan Neuvostovaltion tarpeita. Tuloksena syntynyt

infrastruktuuri toimi kehyyksenä rangaistusjärjestelmän kehitykselle neuvostovallan viimeisenä kolmena vuosikymmenenä. Siitä näkee, että vaikka kaikkein syrjäisimmät Gulagin keskukset suljettiin, käytettiin periferioita yhä vankilapaikkoina. Niiden joukossa on sellaisia huomattavia vankileirien saariston ”saaria” kuten Mordvan länsiosa, joka tuli kuuluisaksi toisinajattelijoiden vankipaikkana 1960-luvulla, Euroopan puoleisen Venäjän pohjoisosa (Arkangeli, Komi ja Kirovin alue), Ural ja osia Siperiaa.

Samaan aikaan suljettiin leirejä suurkaupunkien keskuksissa, muun muassa Moskovassa ja Pietarissa. Stalinin ajan rakennustyömaille näkyneet pakkotyöläisten ryhmät katosivat pikku hiljaa suurista kaupungeista, mutta neuvostotalous käytti pakkotyötä yhä periferiassa, jossa leirit olivat tärkeitä paikallisten talouksien ja yhteisöjen tukijoita. (Pallot 2002, Pallot et al. 2010).

Juuri ennen Neuvostoliiton hajoamista oli eri rangaistuslaitoksissa 1,3–1,6 miljoonaa vankia, joista suurin osa Venäjän tasavallassa. Uusien itsenäisten valtioiden luomiseen liittyvä välitön

tehtävä oli vankien palauttaminen suvereeniin valtioihinsa 1990-luvun alussa.

Vasta muodostetussa Venäjän federaatiossa oli 750 000 vankia 1990-luvun alussa ja vankeusaste (vankien määrä per 100 000 asukasta) oli alle 500. Sen jälkeen määrät alkoivat nousta ja saavuttivat miljoonan vuosina 1996–1997, jolloin Venäjällä oli maailman suurin vankeusaste – 730. Vankeusaste laski 2000-luvun alussa, mutta nousi sitten taas 629:ään vuonna 2008. Venäjä oli tuolloin toisena Yhdysvaltojen jälkeen (759) maailmassa (Walmsley 2009; Kramer, 2010). Taulukko 1 sisältää vuodesta 1991 alkaen julkaistua tilastotietoa Venäjän vankimääristä.

Taulukko 1. Venäjän vankimäärä, 1993–2009

vuosi	koko vankimäärä	joista naisia	nuoria
01.04.09	889 948	69 200	7 700
01.11.08	891 700	68 200	8 800
01.12.07	888 200	64 100	10 700
01.03.07	883 500	61 500	12 500
01.12.06	874 200	59 800	13 100
01.04.06	847 000	55 400	14 600
01.02.06	828 900	52 900	14 700
2006 ^a	871 600	47 600	12 800
01.12.05	819 100	51 600	14 700
01.07.05	797 400	48 600	14 500
01.01.05	760 000	–	–
2005 ^a	823 400	40 800	16 500
01.01.04	763 115	–	–
2004 ^a	763 700	35 000	13 400
01.10.03	820 000	–	–
01.07.03	866 600	39 600 ^a	14 000
01.01.03	877 000	50 000	–
2003 ^a	847 000	39 500	16 500
2002 ^a	877 393	40 800	11 000
2001 ^a	980 151	47 700	18 700
2000 ^a	925 072	39 700	17 200
1995 ^a	1 017 900	32 400	20 800
1993	772 000	–	–

^a Mukana ei ole tutkintovankeudessa oikeudenkäyntiä odottamassa olevia naisia.

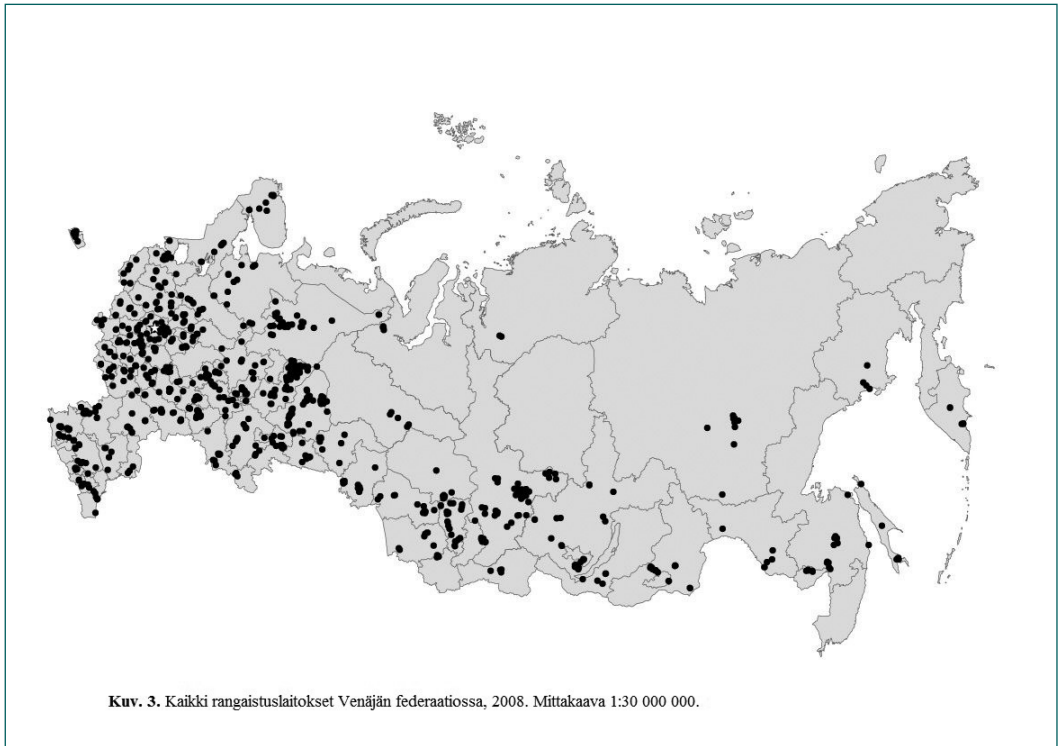
Lähteet: Kirjoittajien kokoama Venäjän federaation rangaistuslaitoksen (www.fsin.su), the Moscow Center for Prison Reform (MCPR; www.prison.org, luettu 29.5.2009) ja Venäjän valtion tilastolaitoksen (Rosstat; www.gks.ru, luettu 6.6.2009) nettisivuilta.

Venäjän rangaistusmaantiede tänään

Kuvio 3 osoittaa rangaistuslaitosten maantieteellisen jakauman Venäjällä 2008. Kartta ei ole suoraan verrannollinen kuvioiden 1 ja 2 Gulagien karttojen kanssa, koska jälkimmäiset kartoittavat kaikki laitosten osat, ei vain päärakennuksia. Kuvio 3 osoittaa kuitenkin neuvostokaudelta perityn rangaistussiirtoloiden ”hajautetun keskittämisen” mallin. Rangaistuslaitoksia on kaikilla alueilla, mutta keskittymiä on joillakin harvemmin asutetuilla alueilla Euroopan puoleisen Venäjän pohjoisosissa ja Uralilla.

Kuvioissa esitetty rangaistusstruktuuri on oikeusministeriön Venäjän federaation rikosseuraamuslaitos FSIN:n (*Federalnaja Služba Ispolnenija Nakazanija*) alainen, jota on elokuusta 2009 johtanut eversti Aleksandr Reimer. FSIN:n tehtävänä on pitää vangittuina rikoksista epäiltyjä tai tuomittuja henkilöitä, taata vankien oikeudet, kuntouttaa vankeja ja hallinnoida viraston alueellisia yksiköitä ja alaosastoja. Alueelliset hallinnot, eli UFSIN:t (*Upravlenija Federalnoj Služba Ispolnenija Nakazanija*), joita on yksi kutakin federaation subjektia kohden, vastaavat kaikista federation rangaistuslaitoksista hallinnollisella alueellaan. Lisäksi ne vastaavat valvontaelimestä, joka hallinnoi muita rangaistuksia kuin vankeusrangaistuksia. UFSIN:ien rangaistuslaitosten lisäksi on olemassa sisäasiainministeriön alaisia paikallisia vankiloita, joita hallinnoi paikallinen miliisi ja joissa ihmisiä pidetään ennen kuin heidät siirretään FSIN:n järjestelmään. ”Uudessa konseptissa” näille miliisin hoitamille vankiloille on määrä antaa suurempi rooli lyhyiden vankeustuomion saaneiden rikollisten vankeuspaikkoina. Ne eivät ole mukana seuraavassa analyysissä, kuten eivät myöskään armeijan tuomiovallan alaiset rangaistuspataljoonat.

Seuraaviin karttoihin merkityt FSIN:ään kuuluvat rangaistuslaitokset on kuvailtu taulukossa 2. Perusluokkia on kaksi: oikeudenkäyntiä edeltävät laitokset, joissa vangittaviksi pidettyinä määrätty pidetään oikeudenkäynnin

Taulukko 2. FSIN:n hallinnonalaan 2009 kuuluneiden rangaistuslaitosten luokitus

lyhenne	tyyppi ja tehtävä	määrä ^a
SIZO	<i>sledstvennyi izoljator</i> : oikeudenkäyntiä odottavien tutkintavankeus	225
VK	<i>vospitatelnaja kolonija</i> : nuorten rikoksenteijöiden kasvatussiirtola	62
IK	<i>ispravitel'naja kolonija</i> : aikuisten rikoksenteijöiden rangaistus siirtola sisältää: <i>obštšaja</i> : yleinen valvonta – minimiturvallisuus-siirtola <i>strogaja</i> : tiukka valvonta (vain miehet) – keskitason turvallisuus – maksimiturvallisuus siirtola ensikertalaisille, jotka on tuomittu erityisen vakavista rikoksista, ja miespuolisille rikoksenuusijoille, joilla on aiemmin kärsittävä vankilatuomioita <i>osobaja</i> : erityisvalvonta (vain miehet) – maksimiturvallisuus-siirtola rikoksenteijöille, jotka on tuomittu erityisen vaarallisista uusituista rikoksista tai jotka on tuomittu elinkautiseen vankeusrangaistukseen	758
KP	<i>kolonija poselenija</i> : “asutussiirtola” vastaa avovankilaa vähäisempien rikosten tekijöille, joille on määrätty vankeustuomio, ja vakavampien rikosten tekijöille, joiden tuomio on lähellä loppua	ei tietoja
n/a	<i>tjurma</i> : vankila (vain miehet) – maksimiturvallisuuslaitos, jossa selli- tai kalteroitu asumus	7
LIU	<i>Letšebnoe Ispravitel'noe Utšreždenije</i> : “lääketieteellinen eristys siirtola” (vain miehet) vangeille, joilla on tuberkuloosi tai muu tarttuva tauti tai jotka vaativat hoitoa huumeriippuvuuteen	68

^a 4.1.2009

Lähteet: Kirjoittajat koonneet Venäjän federaation rangaistuslaitoksen (www.fsin.su) ja the Moscow Center for Prison Reform (MCPR; www.prison.org, luettu 29.5.2009) Internet-sivuilta.

Kuv. 4. (Oikeudenkäyntiä edeltävien) tutkintavankuslaitosten jakauma (*sledstvennyje izoljatory predvaritel'nogo zakljušenija*). Mittakaava 1:35 000 000.

Kuv. 5. Miesten rangaistussiirtoloiden (yleinen valvonta) jakauma – (*kolonii osobogo režima*). Mittakaava 1:30 000 000.

Kuv. 6. Naisten rangaistuslaitosten jakauma. Mittakaava 1:30 000 000.

aikana, ja oikeudenkäynnin jälkeiset laitokset, joissa pidetään vankeusrangaistuksiin tuomitut vangit. Jälkimmäiset laitokset on jaettu pitkälti samaan tapaan kuin neuvostokaudella (valvonnan ankaruuden mukaan). On myös erillisiä laitoksia tuberkuloosia ja muita tarttuvia tauteja sairastaville vangeille, ulkomaalaisille, naisille ja nuorille sekä entisille turvallisuuspalvelujen työntekijöille.

Jokaisella näistä rangaistuslaitostyypeistä on oma maantieteensä. Tutkintavankeuslaitoksia (kuvio 4) ja yleisen ja tiukan valvonnan siirtoloita sijaitsee useimmilla alueilla, mutta edellä mainittuja on tyypillisesti suurkaupunkikeskuksissa kun taas siirtolat sijaitsevat tyypillisesti kaupunkien ulkopuolella. Muuntyyppisten laitosten (erityisen vakavista rikoksista tuomituille tai naisille, nuorille tai tuberkuloosia tai AIDSia sairastaville tarkoitettujen) jakauma on maantieteellisesti paljon epätasaisempi, eikä niitä ole kaikilla alueilla. Yleisesti ottaen, mitä erikoistuneempi laitostyyppi on, sitä vähemmän niitä on ja sitä todennäköisemmin ne sijaitsevat hajallaan, mistä johtuen niihin tuomitut vangit joutuvat

matkustamaan pitkiä matkoja paikoista, joissa heidät on tuomittu. Tämä koskee esimerkiksi naisia (kuvio 6) tai erityisvalvonnan siirtoloihin tuomittuja miehiä (kuvio 5). Naisille tarkoitettuja 46 rangaistuslaitosta sijaitsevat 37 alueella, eivätkä ne ole tasaisesti levittäytyneet: 16 laitosta on keskittynyt Volgan federaatiopiiriin, ja niistä kolme sijaitsee muutaman kilometrin päässä toisistaan Mordvan tasavallan lounaisnurkassa. Samanlaisia ”asutussiirtoloiden” (kuvio 7) keskittymiä on Permin aluepiirin pohjoisosassa ja Sverdlovskin alueella, joissa ne ovat kehittyneet Stalinin kaudella perustettujen ”erityisasutusten” (*spetsposelenija*) pohjalle (Pallot 2005). Nämä maantieteelliset jakaumat aiheuttavat sen, että eri vankikategorioiden vankeuspaikat sijaitsevat hyvin erilaisten etäisyyksien päässä vankien kotipaikasta. Huonoin tilanne on nuorilla naisilla, joita varten on vain kolme laitosta koko Venäjällä (kuvio 8), minkä vuoksi he joutuvat kestämään erityisen pitkiä kuljetuksia ja eroja perheestään (Piacentini et al. 2009).

Taulukon 2 rangaistuslaitosten erittely kätkee sisäänsä itse asiassa sekavan todellisuuden, jossa

samassa laitoksessa on hyvin erilaisia rikoksentehtäjätyyppejä. Niinpä miesten siirtoloissa paatuneet rikoksensuorittajat ovat usein samoissa laitoksissa ensikertalaisten kanssa (Kramer 2010). Joidenkin vankiryhmien, kuten naisten ja nuorten, tapauksessa näin on aina. Miesten siirtoloissa ei ole onnistuttu eristämään erityyppisiä rikoksentehtäjiä. Tämä johtuu siitä, että vankeja on liikaa, laitokset jakautuvat epätasaisesti ja on logistisesti haasteellista sijoittaa vuosittain 250 000–330 000 rangaistuslaitokseen tuomittua satoihin erilaisiin rangaistuslaitoksiin. Erottamalla pitkäaikaiset, vakavista rikoksista tuomitut vangit muista vangeista FSIN uskoo voivansa taistella sitä vastaan, että rikolliset alakulttuurit rekrytoivat uusia jäseniä uusien vankien joukosta. Tähän pyrkii myös uusi konsepti ehdottamalla, että vankien asuttamisesta yhteisissä parakeissa erillisosastoissa (otriadnaja-systeemi) luovutaan (Kontseptija 2010, 5–6).

Siten tulevaisuudessa taulukossa 2 esitetty luokitus korvataan osittain uudella. Rangaistuslaitosten sijaan tuomittuja vankeja pidetään 42 vankilassa (tjurny), joissa on sellit tai kalteroidut asumukset, tai asutussiirtoloissa (kolonii-poselenija). Rikoksensuorittajille ja vakavia rikoksia tehneille tulee olemaan omia vankiloita. Ne jaetaan valvonnan tiukkuuden mukaan 246 standardivankilaan (jokaisessa tilaa 1000 vangille), 161 tiukan valvonnan vankilaan (jokaisessa tilaa 1000 vangille) ja 21 erityisvankilaan (400 vankipaikkaa kussakin). Vähemmän vakavista rikoksista tuomitut pidetään vangittuina rangaistuslaitosten siirtoloissa, jotka myös jaotellaan valvonnan tiukkuuden mukaan. Näissä laitoksissa vankeja pikemmin ”valvotaan” kuin ”vartioidaan” – eli niissä ei ole aseistettuja vartijoita tai vahtikoiria, ja alimman kategorian vangit voivat käydä päiväsaikaan työssä laitoksen ulkopuolella. Nuorisoi- eli kasvatussiirtolat muutetaan ”nuorisokeskuksiksi” ja naispuoliset rikoksentehtäjät pidetään jatkossakin erillisissä laitoksissa, jotka muodostuvat yleisen valvonnan vankilasta ja kahdentyyppisistä asutussiirtoloista.

Jää nähtäväksi, missä määrin nämä ehdotukset

ovat jälleen kerran vain ”nimenmuutoksia”. Rahoitusparakkien muuttamiseksi sulleiksi saadaan myymällä siirtoloita, joita ei uuden konseptin tekijöiden mukaan enää tarvita, kun vankimäärät laskevat koeaikapalveluiden ja vankeuden muiden vaihtoehtojen seurauksena. Koska vain 40 laitoksen myymistä on suunniteltu, näyttää todennäköiseltä, että suuri rahoitusvajaa täytettäväksi, jos suunnitelmat toteutetaan. FSIN:n johtaja eversti Reimer myönsi näin äskettäisessä haastattelussa, jossa hän totesi, että on ”utopiaa” uskoa, että rahoitus olisi saatavilla uuden, ”saniteettinormit” täyttävien vankiloiden verkoston rakentamiseen kaikilla alueilla. (Glava FSIN 2010.)

Aikomus uudistaa rangaistuslaitosten järjestelmää olemassa olevien vankiloiden pohjalta tarkoittaa, että todennäköisesti Venäjän rangaistuslaitosten infrastruktuuriin ei tule suuria muutoksia. Mutta siihen ”kuka lähetetään minne” suorittamaan tuomiota tulee todennäköisesti muutoksia laitosten uudelleen luokituksen seurauksena. FSIN on sitoutunut jo vuosia pitämään vangit laitoksissa sillä alueella, jossa heidän asuinpaikkansa on tai jossa heidät on tuomittu, mutta toistaiseksi se ei ole saavuttanut tätä tavoitetta (Pallot, 2007). Edelleenkin vangit Venäjän federaatiossa – aivan kuten neuvostoaikana – voidaan lähettää muualle suorittamaan rangaistustaan. Valitettavasti viimeisimpiä tietoja tällaisesta vankien alueelta pois viennistä on saatavilla vain yli kymmenen vuoden takaa – oikeusministeriön 1999 toimittamasta Venäjän vankimäärän laskennasta (*Harakteristika* 2001). Kyseinen laskenta sisältää vain prosenttitietoa, eikä siinä ole alueellisesti eriteltäviä tuloksia, mikä rajoittaa sen käyttökelpoisuutta. Se sisältää kuitenkin taulukon, josta käy ilmi, kuinka suuri prosenttiosuus eri kategorioihin kuuluvista vangeista suoritti laskentavuonna tuomiotaan ”alueen ulkopuolella”. Vuosien 1989 ja 1998 välillä oli tapahtunut parannusta kaikkien vankien kohdalla, mutta joissakin vankikategorioissa yli 40 % lähetettiin edelleen ulos alueelta. Tähän joukkoon kuului miehiä, jotka oli tuomittu kaikkein vakavimmista rikoksista, mikä saattoi olla odotettua, koska heille tarvitaan erikoislai-

Alue	Rangaistus- laitosten määrä	Vankien kokonaismäärä	Vankeusaste ^b
Moskovan alue	3	18 000	200
Moskovan kaupunki	5	5 000	200
Belgorod	8	6 000	390
Leningradin alue ja Pietarin kaupunki	15	28 000	440
Pohjois-Kaukasian alue	61	74 000	450
Voronež	11	12 000	480
Sahan tasavalta (Jakutia)	7	5 000	480
Kalmukia	4	2 000	500
Kursk	7	7 000	510
Baškortostan	18	21 000	510
Tatarstan	16	20 000	530
Penza	9	8 000	530
Rjazan	8	7 000	560
Kaluga	7	6 000	560
Altain tasavalta	2	1 000	590
Brjansk	8	9 000	600
Volgograd	15	17 000	620
Sahalin	6	4 000	620
Samara	19	21 000	630
Marin tasavalta	7	5 000	640
Orjol	6	6 000	650
Murmansk	7	7 000	670
Saratov	14	18 000	670
Astrakan	8	7 000	680
Lipetsk	9	9 000	680
Tver	13	12 000	700
Tambov	12	16 000	710
Smolensk	8	8 000	710
Tjumen	19	23 000	720
Kostroma	8	6 000	730
Nižni Novgorod	20	27 000	730
Jaroslavl	9	11 000	730
Tula	12	13 000	740
Kurgan	7	8 000	740
Amur	6	8 000	750
Tomsk	8	8 000	760
Kaliningrad	8	7 000	760
Novgorod	6	6 000	760
Altain aluepiiri	13	21 000	770
Omsk	14	17 000	770
Pihkova	7	6 000	770
Kamtšatka	4	3 000	770
Uljanovsk	10	12 000	780
Karjalan tasavalta	7	6 000	780
Habarovskin aluepiiri	13	13 000	800
Udmurtia	14	13 000	810
Vologda	12	11 000	840
Hakassian tasavalta	5	5 000	850
Novosibirsk	16	23 000	850
Magadan	4	2 000	870
Vladimir	13	15 000	880
Tšuvassian tasavalta	11	12 000	880
Tšeljabinsk	22	34 000	920

Ivanovo	11	12 000	920
Burjatian tasavalta	7	10 000	930
Kemerovo	30	30 000	960
Kirov	31	16 000	990
Primorjen aluepiiri	17	23 000	990
Sverdlovsk	44	48 000	1020
Irkutsk	28	29 000	1030
Arkangeli	29	16 000	1050
Tšita (Taka-Baikalian aluepiiri)	10	14 000	1060
Tyvan (Tuvan) tasavalta	4	4 000	1170
Krasnojarskin aluepiiri	45	38 000	1220
Permin alue	58	40 000	1320
Juutalaisten autonominen alue	3	3 000	1340
Mordvan tasavalta	19	14 000	1460
Komin tasavalta	41	19 000	1620
Yhteensä	984	1 001 000	680

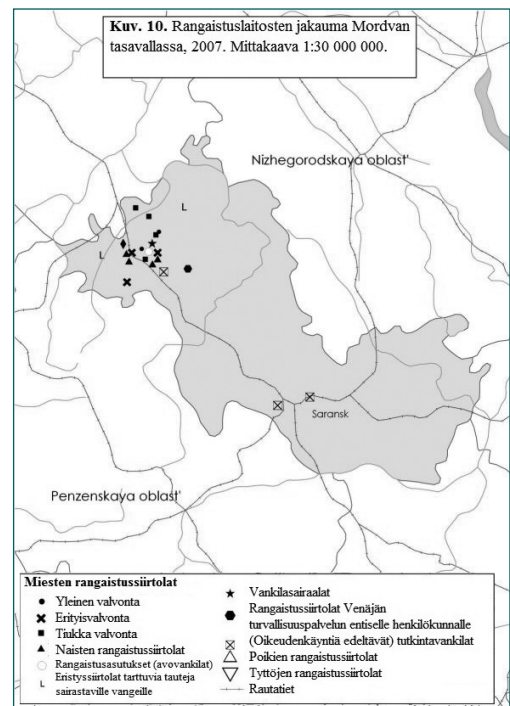
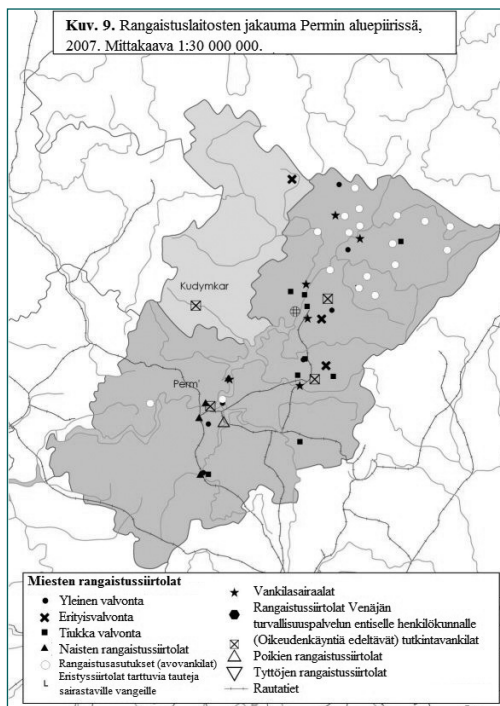
^a Sisältää oikeudenkäyntiä edeltävissä eristyslaitoksissa (SIZO), rangaistussiirtoloissa (IK), nuorten kasvatussiirtoloissa (VKs), asutussiirtoloissa (KP) ja vankiloissa olevat.

^b Vankeja 100 000 asukasta kohden.

toksia, mutta myös naisia ja asutuskolonioihin tuomittuja, eli ei-vakavia rikoksia tehneitä.⁷ Voimmekin päätellä, että Venäjän federaatiolla on entiseen tapaan käytössään ”luovuttaja-” ja ”vastaanottaja-aluemalli”, vaikka alkuperäistä perustelua (pakkotyö syrjäseutujen kehittämi-

seksi) vankien lähettämiseksi periferiaan ei enää ole olemassa.

Jotta saisimme yksityiskohtaisemman kuvan vankilalaitoksen maantieteellisestä mallista, etsimme tietoa epävirallisista lähteistä. Vuonna 1998, vuosi ennen vankien laskennan julkai-

semista, kansalaisjärjestö Moscow Center for Penal Reform (MCPR 1998) julkaisi alueelliset arviot vankien lukumäärästä ja vankeusasteesta jokaisella Venäjän hallinnollisella alueella (taulukko 3)⁸.

Taulukossa 3 oikeudenkäyntiä odottavat ja tuomitut vangit on esitetty yhdessä. Sen vuoksi luovuttaja- ja vastaanottaja-alueella on osittain hämartynt, koska oikeudenkäyntiä edeltävät laitokset sijaitsevat suurimmissa kaupunkikeskuksissa, joissa suurin osa rikoksista tapahtuu. Suurin vankimäärä vuonna 1998 oli Sverdlovskin alueella, Permin alueella, Krasnojarskin aluepiirissä, Tšeljabinskin alueella ja Irkutskin alueella. Komissa, Mordvassa, Juutalaisten autonomisella alueella sekä Permin, Krasnojarskin, Tuvan ja Tšitan seuduilla oli korkein vankeusaste, mikä ei ole yllättävää ottaen huomioon, että vuonna 1998 näillä alueilla sijaitti 170 kaikista taulukossa luetelluista 984 rangaistuslaitoksesta (17 % kokonaismäärästä). Sitä vastoin Euroopan puoleisella Venäjällä, etenkin keskisessä federaatiopiirissä, oli paljon pienempi vankimäärä. Vankeusasteeltaan alimpiin 10 alueeseen, joilla oli vain 7,9 % koko tuomitusta vankimäärästä, kuuluivat pääkaupunki Moskova sekä Pietari. Vaihtelu vankeusasteessa – 1620 Komissa, 200 Moskovan kaupungissa ja Moskovan alueella, Venäjän federaation keskimäärän ollessa 60 – indikoi vankien jakauman epätasaisuutta vuonna 1998. Moskovan kaupungissa, jonka väestömäärä on yli 10 miljoonaa ja jossa on yksi korkeimmista rikollisuusasteista Venäjän federaatiossa, on 10 oikeudenkäyntiä edeltävää laitosta (SIZO) mutta vain kaksi aikuisten rangaistussiirtolaa. Komin tasavallassa, jossa on miljoona asukasta, on puolestaan 33 rangaistussiirtolaa mutta vain kolme oikeudenkäyntiä edeltävää laitosta. Tästä näkökulmasta on ilmeistä, että epätasainen malli on säilynyt nykypäivään.

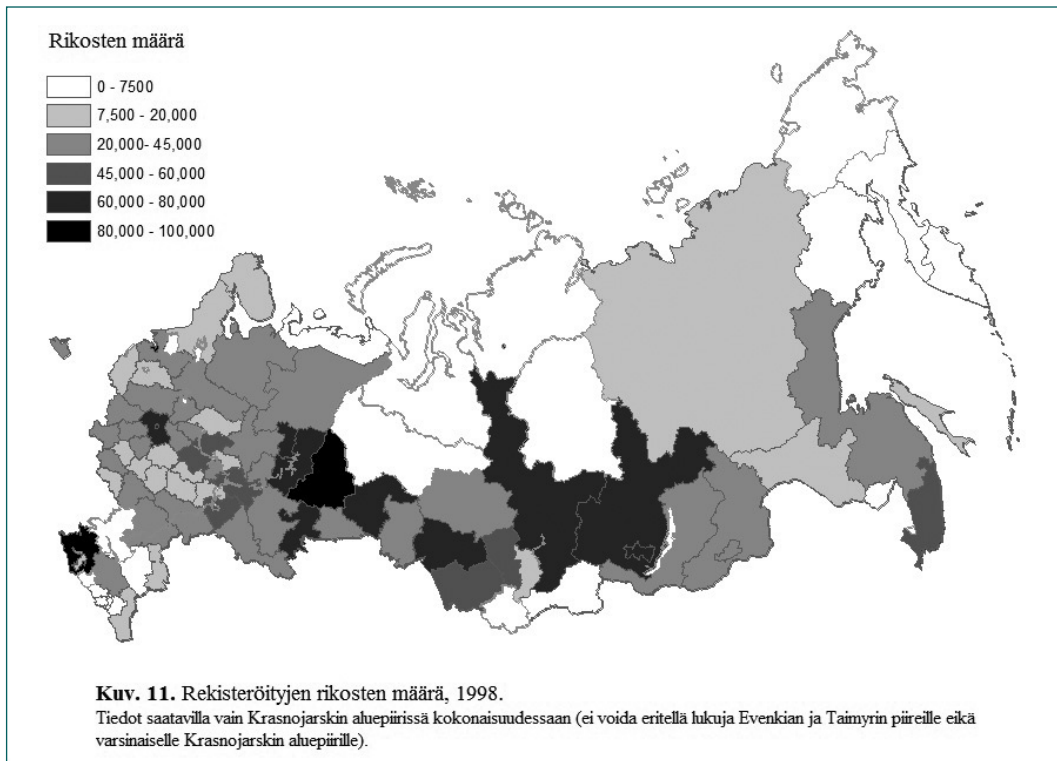
Niin kuin olemme muualla osoittaneet (Pallot 2007; Pallot et al. 2010), “vastaanottaja-alueet” – kuten Komi, jonka vankeusaste ylittää keskitason – ovat olleet vankeuspaikkoja Gulagin alkuvuosista alkaen. Useat vankilahenkilökuntasukupolvet ovat palvelleet niissä muuttuvaa ran-

gaistusjärjestelmää alueilla, joihin on juurtunut tietynlainen rangaistuspatiotismi, samoin kuin vankilajärjestelmän fyysinen infrastruktuuri.

Sielläkin, missä vangit voivat olla vankeudessa omalla alueellaan, joidenkin Venäjän hallinnollisten alueiden suuren koon vuoksi välimatkat saattavat olla useita satoja kilometrejä. Kuviot 9 ja 10 esittävät Permin aluepiirin ja Mordvan tasavallan rangaistuslaitosten jakauman; molemmilla alueilla vankeusaste oli Venäjän federaation korkeimpia vuonna 1998. Molemmissa tapauksissa on selvää, että suurin osa rangaistuslaitoksista sijaitsee kaukana aluekeskuksesta ja tärkeimmistä asutusalueista. Vaikka Permin seudulla oikeudenkäyntiä edeltävät laitokset sijaitsevat lähellä Permin kaupunkia ja Kudymkarin keskusta, suurin osa laitoksista (etenkin suuri osa asutussiirtoloista) on pohjoisessa ja idässä, syvällä metsäisillä kukkuloilla Uralin juurella. Samoin Mordvassa on alueellisessa pääkaupungissa Saranskissa kaksi oikeudenkäyntiä edeltävää laitosta, mutta kaikki rangaistuslaitokset ovat alueen länsiosassa rykelminä useiden pienten asutusten ympärillä ja myös syvällä metsässä.

Rikoksen ja rangaistuksen maantieteellinen epätasapaino

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisenä 20 vuotena on kiinnitetty runsaasti huomiota rikokseen yhtenä Neuvostoliiton jälkeisen transformaation piirteinä. Taloudellisten rakenteiden uudelleen järjestäminen, yhteiskunnan polarisoituminen, individualismin nousu, uudet käyttäytymisnormit sosiaalista kontrollia ajatellen ja rahallisen menestyksen korostaminen ovat näkyneet rikosasteen kaksinkertaistumisena vuosien 1991 ja 2005 välillä (Botchkovar ja Tittle 2005; Gilinskiy 2006). Väkivalta- ja henkirikokset (Pridemore 2003a; 2003b; 2005), nuorisirikokset (Pridemore, 2002) ja ihmiskauppa (Caldwell et al. 1997) ovat myös kasvamassa, ja erityisesti Venäjän järjestäytyneen rikollisuuden kansainvälistyminen (Leitzel ja Gaddy 1995; Boylan 1996; Voronin 1997; Frisby 1998; Shelley 2005, Cheloukhine

2008) on ollut tutkimusten aiheena.

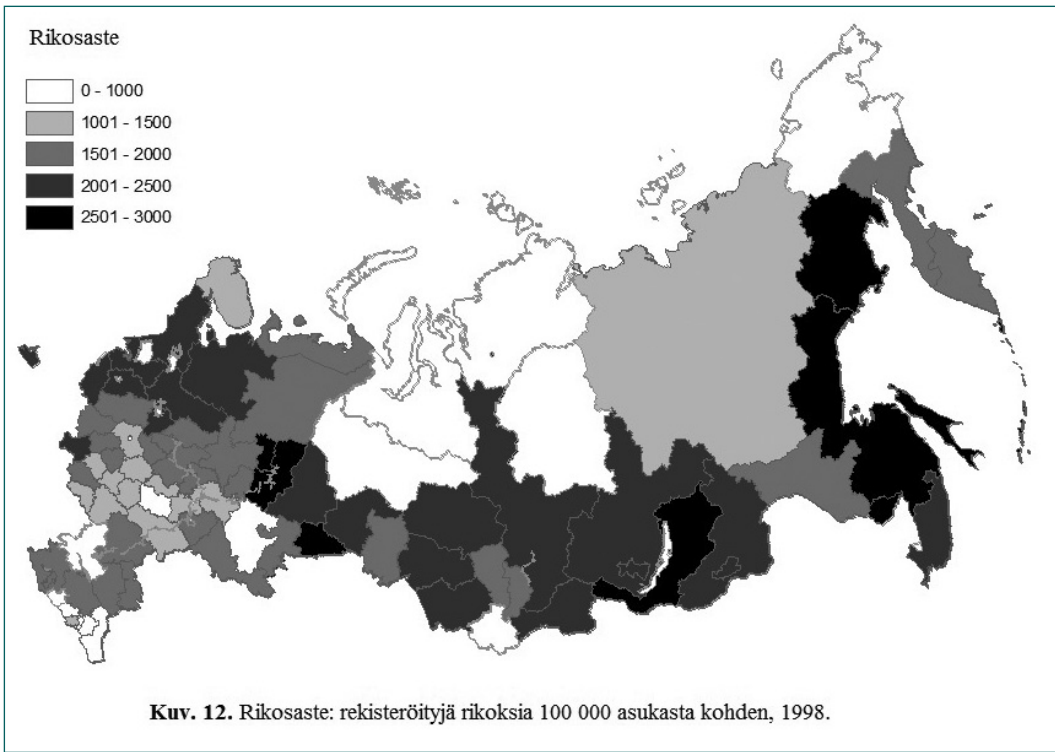
Alla vertaamme rikoksen ja rangaistuksen maantiedettä Venäjällä vuosina 1998 ja 2008. Näinä vuosina olemme kartoittaneet sekä rikoksen jakauman että vankien sijoittumisen alueittain, vaikka vankeuden maantieteeseen käytetyt tiedostot ovat erilaisia, kuten olemme edellä huomauttaneet. Rikoksen ja rangaistuksen suhteen avulla voimme tutkia Venäjän rangaistusmaantieteen suhteellisuusastetta toisella tavalla. Täydellisesti toimivassa järjestelmässä vankilatilojen tarjonnan ja kysynnän välillä olisi tasapaino, mikä tarkoittaisi, ettei yhtäkään vankia tarvitsisi lähettää pois omalta alueelta. Todellisuudessa on harvoja rangaistusjärjestelmiä, joissa tällainen tasapaino saavutetaan. Syynä tähän ovat kustannukset, jotka liittyvät erityislaitosten varustamiseen tietyille vankiryhmille, esimerkiksi erityisen suurta riskiä yhteiskunnalle edustaville vangeille tai vähemmistöryhmille kuten naisille.

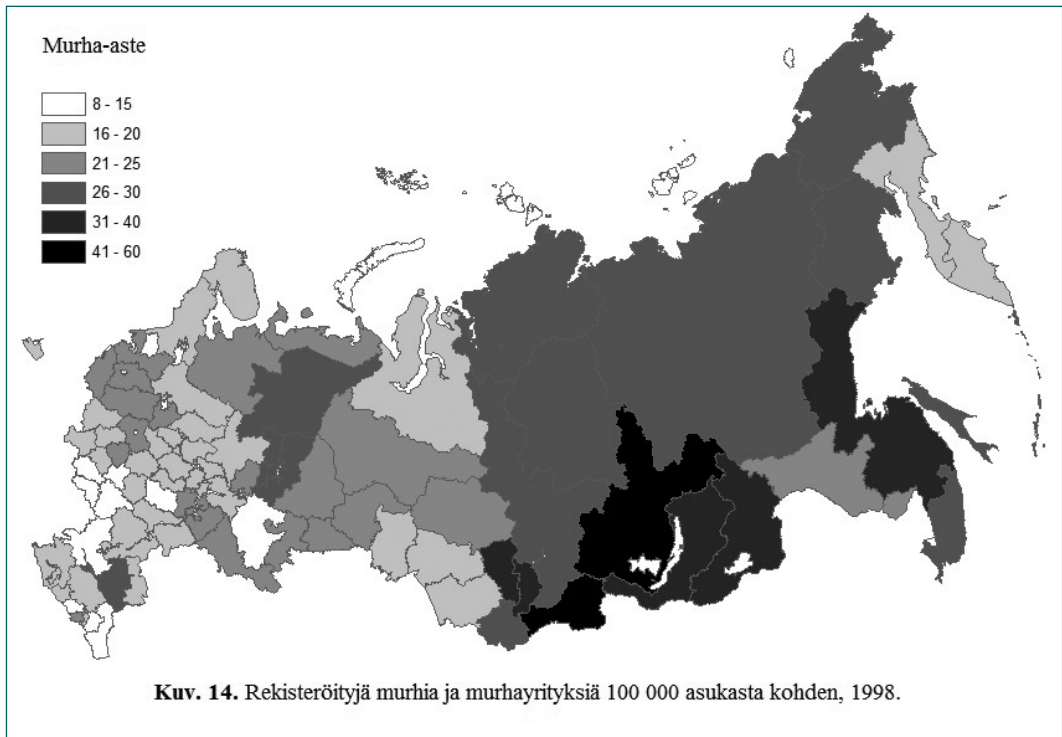
Venäjän federaatiota koskevien tietojen huono saatavuus vaikeuttaa analyysiä. Sen li-

säksi että virallista tietoa vankien alueellisesta jakaumasta ei ole, viralliset rikostilastot eivät sisällä kaikkia asteita rikosseuraamusprosessissa. Uusimmat tilastot koskevat vain rekisteröityjen rikoksen määrää. Harvardin yliopistossa tehdyn tutkimuksen (Foglesong 2011) mukaan miliisin vuonna 2009 Venäjän federaatiossa rekisteröimistä 2 994 800 rikoksesta oikeusistuimiin tuli 1 228 320, joista 73,8 % johti tuomioihin. Näistä 32,8 % johti vankeustuomioihin. Toisin sanoen vähemmän kuin 10 % kaikista rekisteröidyistä rikoksista johti vankeuteen.

Alueellisten rekisteröityjen rikosmäärien ja arvioimamme vankeusmäärien vertailun perusteella oletamme, että syyttämisen- ja tuomitsemiskäytännöissä ei ole merkittävää vaihtelua eri alueiden välillä. Hajonta on pienempi vakavien rikosten asteella, koska tuomiot näissä tapauksissa johtavat vääjäämättä vankeusrangaistuksiin.

Kuten kuviot 11 ja 12 osoittavat, Venäjän rikosmaantieteessä esiintyy huomattavaa vaihtelua sekä rekisteröityjen rikosten absoluuttisessa tasossa että rikosasteessa (määrä 100 000 asu-

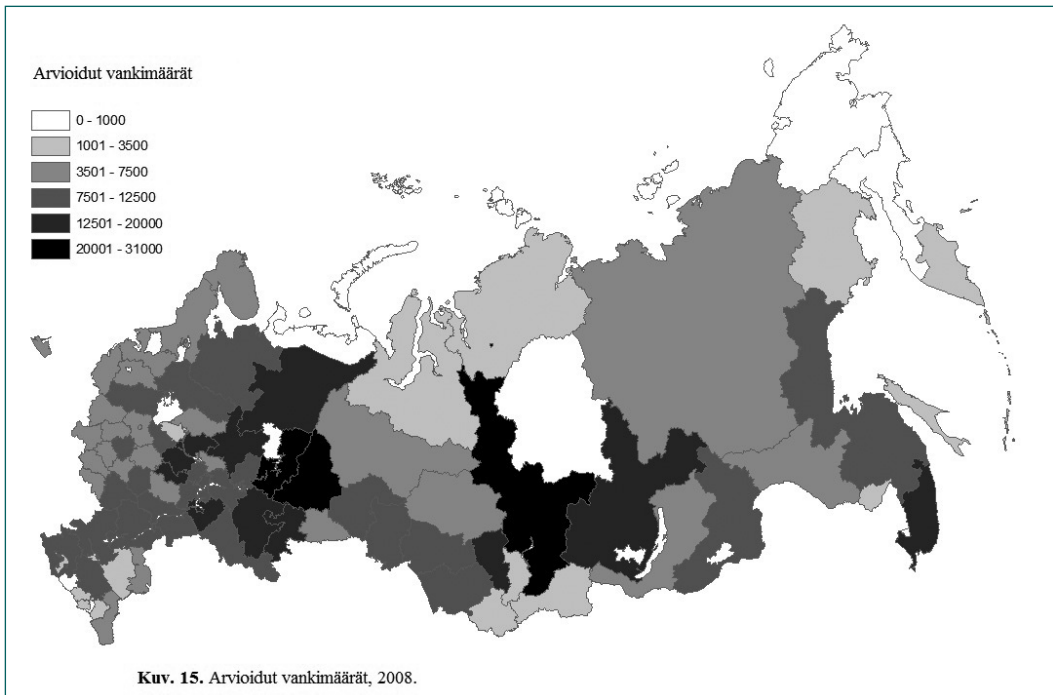
kasta kohden). Vaikka rikosasteet vaihtelevat alueittain, niin vaihtelut eroavat vain vähän vuosittain, ja rikosten jakauma vuonna 1998 on lähes identtinen vielä 10 vuotta myöhemmin. Suurimmat absoluuttiset rikosmäärät vuosina 1998 ja 2008 olivat Moskovan kaupungissa ja alueella, Pietarissa, Sverdlovskin alueella, Tšeljabinskin alueella, Novosibirskissa ja Pohjois-Kaukasiassa. Molempina vuosina painopiste on siirtynyt pois Venäjän Euroopan puoleisista suurista kaupungeista kohti Uralia, etenkin Permin aluepiiriin, Irkutskin alueelle, Burjatian tasavaltaan ja Kaukoitään, erityisesti Habarovskin ja Primorjen aluepiiriin.

Kuviot 13 ja 14 kuvaavat vakavimpien rikosten (murhien ja murhayritysten) tekijöiden maantieteellistä jakaumaa vuonna 1998 (sekä absoluuttisina määrinä että per capita). Kartat osoittavat, että vaikka vuonna 1998 murhien määrä on korkea joillakin alueilla, joilla on korkea vankeusaste, ei tämä malli päde koko Venäjällä. Verrattaessa rikoslukuja vankien kokonaisuutensa nähdään, että rikosten määrä oli vankimäärää tasaisemmin jakautunut Venäjän

federaatiossa ja että korkea rikosaste ja etenkin murhien ja murhayritysten määrä Moskovan alueella ja Moskovan kaupungissa, Kaukasiassa ja Kaukoidässä ei enimmäkseen johtanut korkeaan vankimäärään, vaikka näihin tietoihin sisällytettiin oikeudenkäyntiä edeltävä vankeus.

Tilastoanalyysi vuodelta 1998 vahvistaa näitä käsityksiä. Jos vankeusrangaistukseen tuomitut rikoksentehtäjät olivat vankeudessa alueella, jossa he olivat tehneet rikoksensa, voitaisiin odottaa rikos- ja vankeustietojen korreloivan positiivisemmin keskenään. Löysimme kuitenkin suhteellisen heikon suhteen niiden välille: 0,396 vankeusasteen ja rikosasteen (1/100 000 asukasta) välillä (merkitsevä 1 %:n tasolla) ja 0,36 vankeusasteen ja murhien ja murhayritysten (1/100 000 asukasta) välillä. Voidaan olettaa, että jos olisi mahdollista erottaa oikeudenkäyntiä edeltävät vangit vankeusrangaistusta suorittavista vangeista, olisivat paikkaan liittyvät erot rikoksen ja rangaistuksen välillä vielä selvempiä.

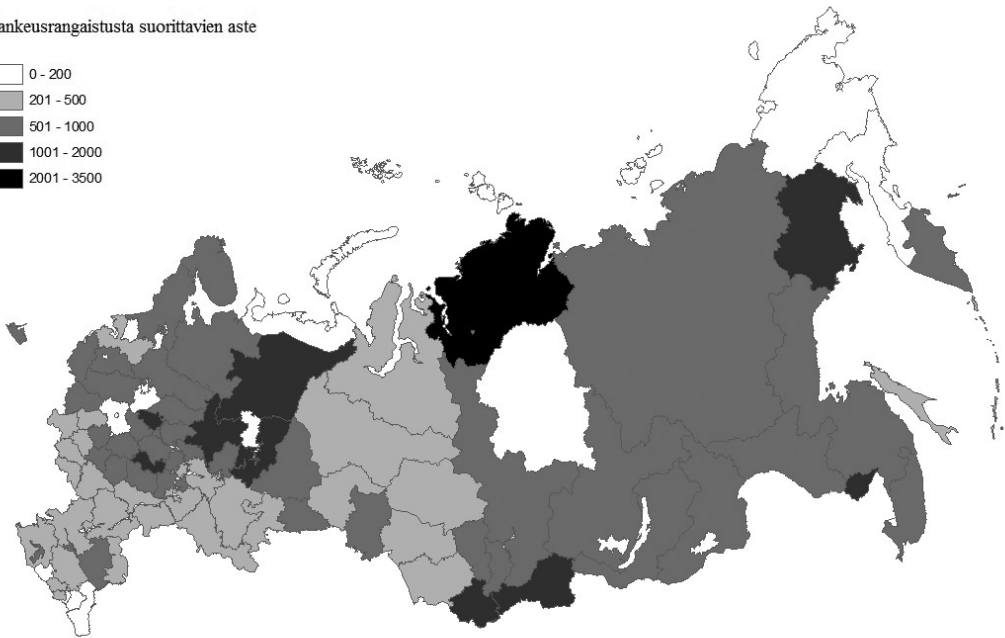
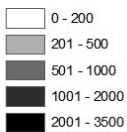
Vuoden 2008 tietojen valossa voimme tehdä eron oikeudenkäyntiä edeltävien ja tuomittujen vankien välillä, minkä vuoksi voimme tutkia

rikoksen ja rangaistuksen suhdetta tarkemmin. Kuviot 15 ja 16 esittävät arvioituja vankilukuja ja vankeusastetta 100 000 asukasta kohden Venäjällä vuonna 2008. Tiedot koskevat van-

keusrangaistuksia eli sulkevat pois vankiloissa oikeudenkäyntiä odottavat vangit käyttämällä aiemmin kuvailtuja metodeja. Kartat kuvastavat vuoden 1998 malleja, mutta osoittavat selvästi,

Vankeusrangaistusta suorittavien aste

Kuv. 16. Vankeusrangaistusta suorittavien määrä 100 000 asukasta kohden, 2008.

että perifeerisillä alueilla, kuten Krasnojarskin aluepiiriin Taimyriin piirissä, Komin tasavallassa, Magadanin alueella Kaukoidässä ja Kiinan ja Mongolian rajalla Altain tasavallassa ja Tuvan tasavallassa, on hyvin korkeat vankeusasteet. Mitä tulee 2008 vankeustilastoihin, huomaamme, että suhde rikos- ja vankeusasteiden (vankeusrangaistukset ja oikeudenkäyntiä edeltävät vankeudet) välillä on heikompi kuin 1998. Vuonna 2008 rikosaste ja vankeusaste korreloivat positiivisesti ($r = 0,339$, merkitsevä 1 %:n tasolla), mikä viittaa siihen, että korkean rikosasteen alueilla vaikuttaisi olevan suuret vankimäärät mutta että tämä suunta, vaikkakin se on tilastollisesti merkitsevä, ei ole kovin vahva. Jos laskelmista poistaa vankeusrangaistusta suorittavat vangit, rikoksen ja oikeudenkäyntiä edeltävässä vankeudessa olevien vankien välisen suhteen tulisi olla paljon vahvempi. Tämä on suhde, jonka todellakin löysimme. Korreloimalla rekisteröityjen rikosten absoluuttisen määrän vuonna 2008 ja oikeudenkäyntiä odottavien vankien määrään samana vuonna saamme korrelaatiokertoimen 0,615 (taas merkitsevä 1 %:n tasolla), mikä viittaa siihen, että alueilla, joilla on korkea rikostaso, on myös suuri määrä vankeja tutkintavankeudessa.

Esittämämme tiedot vangeista voidaan edelleen eritellä vankikategorioittain. Olemme jo huomanneet, että vähemmistövankiryhmille suunniteltujen laitosten maantieteellinen malli on epätasainen ja todenneet, että vuoden 1998 vankien laskennan mukaan useimmiten juuri näitä vähemmistöryhmiä lähetettiin pois omalta alueeltaan suorittamaan vankeustuomiotaan. Vertaamalla arvioita vankimääristä ja alueellisia rikosmääriä olemme voineet vahvistaa, että ainakin yhdelle vähemmistövankiryhmälle tämä malli on säilynyt nykypäivään asti. Emme ole löytäneet mitään tilastollista suhdetta naisten tekemien rikosten ja vankeuspaikan välillä – korrelointi naisten vuoden 2005 (viimeisin saatavilla oleva tieto) rikosasteen ja naisvankien vankeusasteen välillä vuonna 2008 tuottaa korrelointikertoimen -0,01. Toisin sanoen naisvankien maantieteellinen jakauma ei muistuta lainkaan

naisten rikosten maantieteellistä jakaumaa.

Vankilajärjestelmän haasteet

Kansainväliset tarkkailijat ovat tutkineet Venäjän vankilajärjestystä vuodesta 1991 alkaen ja he ovat viitanneet rangaistuslaitosten tyrmistytävään elinolosuhteisiin, vankien liian suureen määrään, tarttuviin tauteihin ja ihmisoikeuksien riistoon. Kammottavat olosuhteet, joista YK:n kidutuksia seuraava erityistarkkailija raportoi vuonna 1994 (UNCHR 1994, 19), ovat nopeuttaneet rikoslain muutoksia, mutta niin kuin kaikki uudistukset, niiden toimeenpano on ollut hajanaista (Mikhlin ja King 1998; Piacentini 2004). Vaikka suurimmat parannukset on tehty vankilaoissa, neuvostotyöleirien infrastruktuurin perinne on rajoittanut viranomaisten keinoja tehdä inhimillisemmäksi joitakin rangaistusjärjestelmän puolia. Tuomittujen rikollisten lähettäminen kaukana sijaitseviin rangaistuslaitosiin tarkoittaa, että järjestelmän lupauksia perhesuhteiden tukemisesta ei pystytä täyttämään, koska kontakteja on vaikea ylläpitää pitkien välimatkojen takaa. Myös yritykset rakentaa yhteyksiä paikallisen yhteisön palveluihin, jotta vapautuneiden vankien paluu yhteiskuntaan onnistuisi, ovat epäkäytännöllisiä.

Nykyinen uudistusprosessi lupaa uusia muutoksia Venäjän rangaistusjärjestelmään, mutta – niin kuin ennenkin – taloudellisten rajoitusten, oman edun tavoittelijoiden ja ehdotusten sisäisten ristiriitaisuuksien vuoksi on epätodennäköistä, että se onnistuisi kaikilla rintamilla. On luvattu, että rangaistusinfrastruktuuria järkiperäistetään kaikissa portaissa. Silti on selvää, että uudistuksen prioriteettina on pikemminkin laitosten sisäisen rakenteen muutos, jolla pyritään parantamaan vankiloiden hallintoa kuin laitosten rakenteen muutos alueellisella tai paikallisella tasolla. Tuomittujen rikollisten rangaistuslaitosten sijainti tulee jatkossakin enimmäkseen kuvastamaan neuvostovaltion prioriteetteja; ”uusi konsepti” ei viesti, että vankilat katoaisivat syrjäisistä paikoista kaupunkien ulkopuolella. Mutta sen, miten vankeja jaetaan näihin

laitoksiin tässä rakenteessa, on tarkoitus muuttua olettaen, että vankilamäärät todellakin laskevat ja että vankien sijoittamista parannetaan.

Niin kuin FSIN:n johtaja Reimer on äskettäin raportoinut, 64 990 vankia 49 alueella on jo siirretty eri rangaistuslaitosten välillä, ja suunnitelmissa on siirtää 85 000 lisää. Äskettäin vierailullaan Brjanskin alueella Reimer totesi, että sikäläinen siirtola-asutus Surazissa oli tehnyt häneen hyvän vaikutelman. Hän piti sitä ”mallina koko maalle” mitä tulee siirtola-asutusten laajenemiseen. (V Brjanskoi 2010.) Tämän seurauksena voidaan odottaa, että siirtola-asutuksia järjestetään joka alueelle olemassa olevien yleisen valvonnan siirtoloiden perustalle. Täten matkat rangaistuslaitoksiin, joissa vangit suorittavat rangaistuksiaan, lyhenevät. Ehdotettu 15 nuorison kasvatussiirtolan muuttaminen

naisvankiloiksi vähentää samalla lailla keskimääräistä välimatkaa vankilaan, jonne naisvangit on lähetetty kotialueiltaan, mutta samalla nuorten asema lyhyellä aikavälillä huononee.

Venäjän vankilajärjestelmällä on edessään suuria haasteita. Rangaistusinfrastruktuuri on valtava ja tehoton, sen maantiede potee krapulaa neuvostokaudelta paikallisine oman edun tavoittelijoineen ja kulttuurisine suhteineen, jotka ovat kehittyneet vuosikymmenien erikoistumisen aikana tietyillä alueilla. Vain aika näyttää, voitetaanko uudistuksen jatkuvat esteet ja jäävätkö viimeiset Gulagin rangaistusmaantieteen jäänteet lopultakin historiaan kahden vuosikymmenen kuluttua kommunismin romahtamisesta.

Englannista suomentanut Päivi Paloposki.

Viitteet

- 1 Asetus no 1772-r, ”Suunnitelmaksi Venäjän federaation rangaistusjärjestelmän kehittämisestä vuoteen 2020”. Julkaistu asetus on tulosta asiakirjaversioista, jotka kiersivät rangaistuslaitoksissa ja laajemmin rikosseuraamusyhteisössä mukaan lukien kansalaisjärjestöt vuodesta 2009 alkaen. Nämä keskusteludokumentit sisältävät yksityiskohtaisempaa tietoa ja indikoivat uudistusajattelun kehittymistä. Viittaamme tässä artikkelissa kahteen niistä (Kontseptsija 2009, 2010).
- 2 Ks. <http://www.gulamaps.org>
- 3 Käytämme esimerkiksi lukua 800 yleisen valvonnan siirtoloista, kun niihin saattaa todellisuudessa mahtua muutamasta sadasta vangista useampaan tuhanteen.
- 4 Ks. Ahrend ja Andrienko (2000) sekä Pridemore (2003b) virallisten rikostilastojen luotettavuudesta.
- 5 *Not-in-my-backyard*. Ks. esim. Sechrest (1992); Farkas (1999), Martin (2000), Thies (2001), Combessie (2002) esimerkeistä Yhdysvalloista ja Euroopasta.
- 6 Ks. esim. Appelbaum (2003), Figes (2007) ja Khlevnyuk (2004).
- 7 Kaikista vangeista vuonna 1998 vain 12,2 % oli vankeudessa sen alueen ulkopuolella, jossa heidät oli tuomittu tai he asuivat (vrt. 33,2 % 1989). Vastaavat luvut koskien erityisvankiloiden aikuisia miespuolisia vankeja ja elinkautisvankeja olivat 54 % ja 61 % vuonna 1998; 43,6 % naisvangeista ja 41,4 % asutussiirtoloiden vangeista lähetettiin alueen ulkopuolelle (Harakteristika 2001).
- 8 MCPR ei ole paljastanut tietolähdettä, joten tietojen luotettavuutta ei voi varmistaa.

Lähteet

- Ahrend, R., Andrienko, Y. (2000), Crime – the Path of Freedom. Understanding Its Development in Russia during Transition. – *Russian Economic Trends* 9:2, 34–42.
- Antonjan, Ju.M., Kolyšnitsyna, E.N. (2009), *Motivatsija povedenija osuždennyh*. Moskva: Unity.
- Applebaum, A. (2003), *Gulag. A History of the Soviet Camps*. London: The Penguin Press.
- Botchkovar, E.V., Tittle, C. (2005), Crime, Shame and Reintegration in Russia. – *Theoretical Criminology* 9:4, 401–442.
- Bonds, A. (2006), Profit from Punishment? The politics of Prisons, Poverty and Neoliberal Restructuring in the Rural American Northwest. – *Antipode* 38:1, 174–177.
- Boylan, S.P. (1996), Organized Crime and Corruption in Russia: Implications for US and International Law. – *Fordham International Law Journal* 19:5, 1999–2007.
- Caldwell, G. et al. (1997), Capitalizing on Transition Economies: The Role of the Russian Mafia in Trafficking Women for Forced Prostitution. – *Transnational Organized Crime* 3:4, 42–73.
- Che, D. (2005), Constructing a Prison in the Forest: Conflicts over Nature, Paradise, and Identity. – *Annals of the Association of American Geographers* 95:4, 809–831.
- Cheloukine, S. (2008), The Roots of Russian Organized Crime: From Old-Fashioned Professionals to the Organized Criminal Groups of Today. – *Crime, Law and Social Change* 50:4–5, 353–374.
- Cherry, T.L., Kunce, M. (2001), Do Policymakers Locate Prisons for Economic Development? – *Growth and Change* 32:4, 533–547.
- Combessie, P. (2002), Marking the Carceral Boundary: Penal Stigma in the Long Shadow of the Prison. – *Ethnography* 3:4, 535–555.
- Dagsnytt* 29.1.2010; <http://www.nrk.no/nett-tv/indeks/199403/>
- Eason, J. (2010), Mapping Prison Proliferation: Region, Rurality, Race, and Disadvantage in Prison Placement. – *Social Science Research* 2010 [doi:10.1016/j.ssresearch.2010.03.001].
- Farkas, M.A. (1999), “Not in My Backyard”: The Issues and Complexities Surrounding Prison Siting. – *The Justice Professional* 12:1, 95–109.
- Federalnaja Služba Gosudarstvennoi Statistiki. Regiony Rossii. Osnovnyje harakteristiki subjektov Rossijskoi Federatsii – 2009. http://www.gks.ru/bgd/regl/b09_14s/Main.htm], luettu 10.1.2011.
- Figes, O. (2007), *The Whisperers. Private Life in Stalin's Russia*. London: Penguin Books.
- Frisby, T. (1998), The Rise of Organised Crime in Russia: Its Roots and Social Significance. – *Europe-Asia Studies* 50:1, 27–49.
- Gilinskiy, Y. (2006), Crime in Contemporary Russia. – *European Journal of Criminology* 3:3, 259–292.
- Gilmore, R.W. (2007), *Golden Gulag: Prisons, Surplus and Crisis in Globalizing California*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Glava FSIN priznal otsutstvije deneg na novyje tjurmy. – *Vzgljad: Delovaja Gazeta* 10.12.2010. [<http://www.vz.ru/news/2010/12/10/453856.html>], luettu 10.1.2011.
- Harakteristika osuždennyh k lišeniju svobody. Po materialam spetsialnoi perepisi*. Moskva: Jurisprudentsija 2, 2001.
- Herbert, S. (2010), From the South Side to Susanville: Tracing the Logics and Geographies of Contemporary Segregation. – *Urban Geography* 31:2, 153–157.
- Khlevnyuk, O.V. (2004), *The History of the Gulag from Collectivisation to the Great Terror*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Kontseptsija 2009 = *Kontseptsija razvitija ugolovno-ispolnitelnoi sistemy Rossijskoi Federatsii do 2020 goda*. Moskva: Projekt, 2009.
- Kontseptsija 2010 = *Kontseptsija razvitija ugolovno-ispolnitelnoi sistemy Rossijskoi Federatsii do 2020 goda*. Moskva: Projekt, 2010.
- Kramer, A.E. (2010), Russia to Alter System of Penal Colonies. – *The New York Times* 23.3. A5.
- Leitzel, J., Gaddy, C. (1995), Mafiosi and Matrioshki. – *Brookings Review* 13:1, 26–30.
- Lynch, M. (2010), Punishment, Purpose, and Place: A Case Study of Arizona's Prison Siting Decisions. – *Studies in Law, Politics, and Society* 50, 105–137.
- Martin, R. (2000), Community Perceptions about Prison Construction: Why Not in My Backyard? – *The Prison Journal* 80:3, 265–294.
- MCPR 1998 = MCPR (Moscow Center for Prison Reform), Tjurma i volja. 1998 [www.prison.org/penal/human_prison/doc002.htm], luettu 24.3.2003.
- Melossi, D. (2001), The Cultural Embeddedness of Social Control: Reflections on the Comparison of Italian and North-American Cultures Concerning Punishment. – *Theoretical Criminology* 5:4, 403–24.
- Mikhlin, S.M., King, R.D. (1998), The Russian Prison System: Past, Present, and Future. – *Prisons 2000: An International Perspective on Current State and Future of Imprisonment*. Eds. R. Matthews, P. Francis. Houndmills: Palgrave, 1998,

- Moran, D., Pallot, J., Piacentini, L. (2009), Lipstick, Lace, and Longing: Constructions of Femininity inside a Russian Prison. – *Environment and Planning D: Society and Space* 27:4, 700–720.
- Oleinik, Anton (2003), *Organized Crime, Prisons, and Post-Soviet Societies*. Aldershot: Ashgate.
- Pallot, J. (2002), Forced Labour for Forestry: The Twentieth-Century History of Colonization and Settlement in the North of Perm Oblast. – *Europe-Asia Studies* 54:7, 1055–1083.
- Pallot, J. (2007), Gde muž, tam žena : Space and Gender in Post-Soviet Patterns of Penalty. – *Environment and Planning A*, 39:3, 570–589.
- Pallot, J. (2005), Russia's Penal Peripheries; Space, Place, and Penalty in Soviet and Post-Soviet Russia. – *Transactions of the Institute of British Geographers* 30:1, 98–112.
- Pallot, J., Piacentini, L., Moran, D. (2010), Patriotic Discourses in Russia's Penal Peripheries: Re-membering the Mordovan Gulag. – *Europe-Asia Studies* 62:1, 1–33.
- Piacentini, L. (2004), *Surviving Russian Prisons: Punishment, Economy, and Politics in Transition*. Devon: Willan Publishing.
- Piacentini, L., Pallot, J., Moran, D. (2009), Welcome to the *Malaya Rodina* (Little Homeland): Gender and Penal Order in a Russian Colony. – *Social and Legal Studies* 18:4, 523–542.
- Pridemore, W.A. (2002), Social Problems and Patterns of Juvenile Delinquency in Transitional Russia. – *Journal of Research in Crime and Delinquency* 39:2, 187–213.
- Pridemore W.A. (2003a), Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia. – *European Sociological Review* 19:1, 41–59.
- Pridemore, W.A. (2003b), Measuring Homicide in Russia: A Comparison of Estimates from the Crime and Vital Statistics Reporting Systems. – *Social Science and Medicine* 57:8, 1343–1354.
- Pridemore, W.A. (2005), Social Structure and Homicide in Post-Soviet Russia. – *Social Science Research* 34:4, 732–756.
- Rossiiskije tjurmy uhodjat ot traditsii GULAGa. – *Zakonija* 17.12.2010. www.zakonia.ru/news/72/60468, luettu 10.12.2011.
- Sechrest, D.K. (1992), Locating Prisons: Open versus Closed Approaches to Siting. – *Crime & Delinquency* 38:1, 88–104.
- Shelley, L.I. (1995), Post-Soviet Organized Crime. – *European Journal on Criminal Policy and Research* 3:4, 7–25.
- Spravotšnik (1998) = Spravotšnik sistemy ispravitelno-trudovyh lagerei v SSSR 1923–1960*. Moskva: Obštšestvo Memorial, 1998.
- Spravotšnik (2005) = Spravotšnik "Vse Tjurmy Rossii"*. 2005. [<http://www.index.org.ru/turma/st/vsetur.htm>], luettu 10.12.2011.
- Thies, J. (2001), The "Big House" in a Small Town: The Economic and Social Impacts of a Correctional Facility on Its Host Community. – *Criminal Justice Studies* 14:2–3, 221–237.
- Tonry, M. (2001), Symbol, Substance, and Severity in Western Penal Policies. – *Punishment and Society* 3:4, 517–536.
- UNCHR (1994), *Report of the Special Rapporteur: Mr Nigel S. Rodley, Submitted Pursuant to Commission on Human Rights Resolution 1004/37. Addendum. Visit by the Special Rapporteur to the Russian Federation*. E/CN.4/1995/34/Add.1, 1994.
- V Brjanskoj oblasti pristupili k reforme ugotovno-ispolnitelnoi sistemy. – *Regnum* 29.7.2010. [<http://www.regnum.ru/news/accidents/1309865.html>], luettu 11.1.2011.
- Walmsley, R. (2009), World Prison Population List (eighth ed.), 2009. [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wpp1-8th_41.pdf].
- Varese, F. (2001), *The Russian Mafia. Private Protection in the New Market Economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Voronin, Y. (1997), The Emerging Criminal State: Economic and Political Aspects of Organized Crime. – *Russian Organized Crime: The New Threat*. Ed. P. Williams. London: Frank Cass, 53–62.